

ABORDĂRI TEORETICE CU PRIVIRE LA UNELE PROBLEME DE ORDIN MORAL CE POT FI SCOASE LA REFERENDUM

Teodor CÂRNAȚ,
dr. hab., prof. univ.

Universitatea de Stat din Moldova

Abstract

The mechanism by which representative democracy turns into direct democracy is the referendum. In other words, voters may be called upon to approve or reject certain laws or changes to them instead of fully entrusting the right to pass laws to a legislative body. By referendum, the electoral body is called to decide on issues of national interest (choice of the form of government, problems of self-determination as a state etc.). The convocation may be made by the Head of State, the Legislature Authority, Government, or other subjects prescribed by law. Depending on the subject, Referendums can be: constitutional, legislative, international, administrative, of moral issues. We would like to analyze the type of referendums on moral issues and to distinguish some controversial issues that could possibly be raised through referendums in the Republic of Moldova, as for instance the fundamental obligation of all citizens from birth to vote, legalization of euthanasia, and prohibition of abortion.

Referendumul este scrutinul prin care poporul își exprimă opțiunea în cele mai importante probleme ale statului și societății în ansamblu, având drept scop soluționarea acestora, precum și consultarea cetățenilor în probleme locale de interes deosebit.(art. 75 (1) din Constituția Republicii Moldova). Referendumul (din latină ad referendum – a fi supus adunării) se exprimă în procedura democrației directe prin care conducerea unei țări se adresează poporului, fără intermediari, pentru a-l consulta în probleme majore, de regulă, pentru textul Constituției, alegerea formei de guvernământ sau în problem de autodeterminare ca stat.(Tămaș S., 1996, p. 209).

Referendumurile au devenit o parte importantă a vieții politice în multe părți ale lumii, atât în țările democratice, cât și în țările nedemocratice. Scopul principal al democrației directe este de a oferi cetățenilor puteri politice dincolo de simpla alegere a reprezentanților politici. Disponibilitatea inițiativelor și a referendumurilor servește drept mijloc de a corecta rezultatele nedorite ale politicianilor sau ca o amenințare pentru politicianii care se află deja în procesul legislativ. Un al doilea scop mai puțin evident al democrației directe este educarea alegătorilor pentru a deveni cetățeni activi. Posibilitatea de a modela și de a influența politicile, precum și de a decide cu privire la aspecte unice trezește interesul alegătorilor. Participarea activă conduce apoi la

alegători mai bine informați și interesați care, în mod ideal, devin alegători obișnuiți și cetățeni responsabili.

Așadar, mecanismul prin care democrația reprezentativă se transformă în democrație directă este referendumul. Cu alte cuvinte, alegătorii pot fi chemați să aprobe sau să respingă anumite legi sau modificări ale acestora, în loc de a încredința în întregime dreptul de adoptare a legilor unui organ legislativ. Prin referendum se convoacă corpul electoral pentru a hotărî asupra unor probleme de interes național (alegerea formei de guvernământ, probleme de autodeterminare ca stat etc.). Convocarea se poate face de către șeful statului, autoritatea legiuitoare, guvern ori alte subiecte prevăzute de lege. (Arseni Al. 1997, p. 234) Suntem de părerea că, influența alegătorilor este sporită într-o măsură mult mai mare dacă ei nu doar votează propuneri care vin din partea reprezentanților poporului, ci și propun legi din inițiativa unui număr minim de alegători (inițiativa populară).

Viziunea lui Rousseau a fost că majoritatea mai probabil va găsi răspunsuri corecte la întrebările morale și politice, decât orice alt grup de indivizi, dacă se pune întrebarea corectă și prevalează anumite condiții sociale. Criticii democrației directe susțin că slăbește democrația reprezentativă subminând rolul și importanța reprezentanților aleși. Deoarece este puțin probabil ca vreun sistem democratic direct să fie vreodată pur, slăbirea reprezentanților aleși are un efect negativ asupra sistemului democratic. Cu toate acestea, susținătorii referendumurilor susțin că, în contextul creșterii apatiei electorale și a dezamăgirii față de formele tradiționale de democrație, democrația directă poate contribui la reintegrarea alegătorilor în politică și democrație. Se susține, de asemenea, că democrația directă acționează ca o disciplină utilă în ceea ce privește comportamentul reprezentanților aleși, asigurându-se că ei iau pe deplin în considerare posibilele opinii ale alegătorilor atunci când iau decizii în numele lor.

În alt context, în funcție de obiect, referendumurile pot fi: constituționale, legislative, de drept internațional, de drept administrativ, pe probleme morale. Am dori să analizăm tipul de referendumuri pe probleme morale, și să deosebim anumite teme controversate ce ar putea eventual fi ridicate prin intermediul referendumurilor în Republica Moldova.

Una dintre cele mai importante probleme este redactarea întrebării pentru referendum. Cercetările experților au arătat că modul în care este formulată întrebarea poate avea implicații semnificative asupra modului în care votează oamenii. Prin urmare, cei care participă la campanie pentru și împotriva referendumului vor avea un interes în modul în care este formulată întrebarea, deoarece chiar și o ușoară modificare a întrebării ar putea afecta modul în care alegătorii își vor exprima opinia la referendum.

Îndatorirea fundamentală la vot a tuturor cetățenilor de la naștere ar aduce un șir de avantaje pentru viața socială, politică și economică din Republica Moldova. Printre care: rezolvarea problemei absenteismului în

alegeri; partidele politice vor promova programe în domeniul susținerii nașterii a cât mai multor copii, în felul acesta se va rezolva și problema demografică în Republica Moldova. Familiile cu mulți copii vor fi incluse prioritar în cadrul programului de guvernare propus de către Guvern, unde se vor pune accent pe următoarele: ridicarea indemnizațiilor unice la nașterea copiilor de sute de ori, acordarea lunară a alocațiilor pentru fiecare copil până la împlinirea vârstei de 18 ani indiferent de venitul părinților, asigurând dreptul la egalitate a copiilor; asumarea de către stat a tuturor riscurilor și reacțiilor adverse în urma vaccinării copiilor, inclusiv prin crearea fondurilor de risc; rezolvarea problemelor copiilor care se află în case internat sau de tip familial de a-și găsi o familie și ca rezultat, prin oferirea dreptului părinților adoptivi de a vota în interesul copiilor; implicarea tuturor cetățenilor în exercitarea suveranității poporului eliminând discriminarea pe criteriul de vârstă.

Acest lucru ar aduce și anumite dezavantaje, printre care: renunțarea la principiul votului direct în favoarea principiului votului prin reprezentare; modificarea Constituției și a tuturor actelor legislative care prevăd principiul votului direct; aplicarea amenziilor pentru neparticiparea cetățenilor la alegeri.

Interzicerea avorturilor este o altă temă controversată ce poate fi prezentată poporului la referendum pentru a fi rezolvată. Pentru mulți oameni, avortul este în esență o problemă morală, în ceea ce privește începerea personalității umane, drepturile fătului și drepturile femeii asupra corpului ei. Dezbaterea a devenit o chestiune politică și juridică în unele țări cu campanii împotriva avortului care încearcă să adopte, să mențină și să extindă legile anti-avort, în timp ce militanții pentru drepturile de avort caută abrogarea sau relaxarea unor astfel de legi faorizând accesul la avort. Legislația privind avortul variază considerabil între jurisdicții, de la interzicerea completă a procedurii la finanțarea publică a avortului. Disponibilitatea avortului în condiții de siguranță variază, de asemenea în întreaga lume.

În timp ce avorturile sunt legale în anumite condiții în majoritatea țărilor, aceste condiții diferă foarte mult. Principala forță motivantă din spatele efortului de reformă a legilor avortului a fost îngrijorarea pentru bunăstarea și drepturile femeilor. Susținătorii reformei acestor reglementări au subliniat în mod conștient că legile existente amenință sănătatea multor mii de femei care au devenit gravide accidentale și neintenționate, forțându-le fie să suporte copiii nedorți, fie să caute avorturi ilegale. Pentru femeia care este bolnavă din punct de vedere mintal sau fizic, săracă sau deja supraîncărcată cu mai mulți copii, nașterea unui copil nedorit poate fi dezastruoasă. În schimb, avortul ilegal poate pune în pericol viața și, în multe părți ale lumii, a devenit o cauză principală a mortalității materne, indiferent de avansarea tehnologiilor și a medicamentelor care întrerup sarcina. În afară de problema bunăstării, multe grupuri pentru drepturile femeilor pretind că decizia de a se supune avortului ar trebui să fie prerogativa femeii, și nu cea a statului, și insistă că legea ar

trebui să permită unei femei să înceteze o sarcină nedorită la cerere, indiferent de motivele pe care le-ar putea avea pentru că ar fi dorit avortul.

Printre avantajele interzicerii avorturilor prin lege putem enumera următoarele momente: se rezolvă problema demografică (potrivit datelor statistice oficiale, în Republica Moldova un avort se egalează cu două nașteri) și astfel crește cu 50% natalitatea; reducerea cazurilor de cancer mamar și de col uterin, dar și a altor boli mintale, inclusiv depresii ale femeilor ca urmare a procedurilor de avort; oponenții avortului susțin că din legalizarea avortului vor rezulta costuri sociale grave sub forma eroziunii unor valori morale importante, cum ar fi sfințenia vieții umane și moralitatea sexuală tradițională, inclusiv ar putea duce la acceptarea infanticidului și a altor forme de crimă și ar putea duce la o creștere a promiscuității sexuale, deoarece toate temerile de a rămâne gravidă nelegitim vor fi eliminate. Totodată, oponenții, identificându-se ca pro-viață, susțin că viața umană individuală începe de la fertilizare și, prin urmare, avortul esteuciderea imorală a unei ființe umane nevinovate. Ei spun că avortul provoacă suferință asupra copilului nenăscut și că este incorect să se permită avortul când cuplurile care nu pot concepe din punct de vedere biologic așteaptă să adopte. Respectiv, în loc să aibă opțiunea de a avorta, femeile ar putea da copilul nedorit persoanelor care nu pot concepe, cazuri din ce în ce mai dese.

Legalizarea dreptului la moarte (eutanasia). Eutanasia este o metodă de provocare de către medic a unei morți precoce nedureroase unui bolnav incurabil, pentru a-i curma o suferință îndelungată și grea. În țările în care aceasta este permisă, se aplică eutanasierea atunci când pacientul suferă de dureri intense, boala sa se află într-o fază terminală, își dă consimțământul și alege de bunăvoie acest mod de renunțare la viață.

Eutanasia ca o formă deucidere milostivă sau moarte pașnică a ridicat controverse semnificative pe măsură ce oamenii sunt pentru și împotriva ei. Cu toate acestea, în ciuda unor potențiale beneficii ale acestui proces, eutanasia este neetică, deoarece prezintă riscuri semnificative pentru mijloacele de trai ale oamenilor. Eutanasia este provocatoare din punct de vedere moral, deoarece neagă pacienții de dreptul lor de a duce o viață, creează un pericol grav pentru relația medic-pacient și subminează progresul realizat de școlile medicale. Pe de altă parte, unii oameni susțin că eutanasia ar trebui să fie legitimă, deoarece îndeplinește dreptul oamenilor de a muri, reduce costurile financiare ale familiilor și servește ca tratament uman al bolnavilor mintali. Cu alte cuvinte, dreptul la moarte ar trebui să fie o chestiune de alegere personală. Atunci când vindecarea nu mai este posibilă, atunci când moartea este iminentă și pacienții își găsesc suferința insuportabilă, rolul medicului ar trebui să treacă de la vindecare la alinarea suferinței în acord cu dorințele pacientului. Totuși, nici un medic nu ar trebui să se conformeze unei cereri de a ajuta un pacient bolnav să moară, la fel cum nici un pacient nu ar trebui forțat să facă o astfel de cerere. Trebuie să fie o alegere atât pentru pacient, cât și pentru medic.

Ținând cont de cele analizate mai sus, concluzionăm că la referendum pot fi scoase probleme stringente de natură morală cu scopul de a le soluționa prin implicarea directă a tuturor cetățenilor Republicii Moldova. Totuși, unele dintre aceste probleme pot fi soluționate de către popor odată cu scurgerea timpului în funcție de anumite schimbări social, politice, juridice, culturale în societate, dar și dacă va deveni Republica Moldova membru a Uniunii Europene.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Cârnaț T. Drept constituțional. Ediția a II-a (revăzută și adăugată). Chișinău: Print-Caro, 2010. 514 p.
2. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1, 12.08.1994).
3. Arseni Al. “Drept constituțional și instituții politice”, vol. II, Chișinău, 1997, p. 234.
4. Tămaș S., Dicționar Politic. Instituțiile democrației și cultura civică. Casa de cultură și presă „Șansa”, București, 1996, p. 209.